מתני' התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שנתיים בשביל שיהיו רגילין במצות: **גמ'** השתא בפני שתים מחנכין להו בפני שנה מבעיא אמר רב חסדא לא קשיא הא בחולה הא בבריא א"ר הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת ורב נחמן אמר [א]בן ט' בן י' מחנכין אותן לשעות בן י"א בן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק ור' יוחנן אמר [ב]השלמה דרבנן ליכא בן י' בן י"א מחנכין אותו לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא תנן התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתים בשלמא לרב הונא ורב נחמן לפני שנה [א]ולפני שתים לפני שנה [א] לדבריהן ולפני שתים (א) לדבריהן אלא לרבי יוחנן קשיא אמר לך רבי יוחנן מאי שנה או שתים [ב] סמוך לפירקן ת"ש דתני רבה בר שמואל תינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל [ג]מחנכין אותן שנה או שתים סמוך לפירקן בשלמא לר' יוחנן ניחא אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא אמרי לך רבנן מאי חינוך נמי דקתני השלמה ומי קרי לחינוך השלמה והא תניא [ב]אי זה חינוך היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו לשלש בשלש מאכילין אותו בארבע אמר רבא בר עולא תרי חנוכי הוו: **מתני'** [ג]עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה חולה מאכילין אותו [ד]ע"פ בקיאין ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די: **גמ'** ת"ר [ה]עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה ואם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש [ו]חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ע"ז מנלן דתניא [ג]ר"א אומר אם נאמר [1]בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך (ב) אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר ובכל מאדך גילוי עריות ושפיכת דמים מנא לן דתניא [ד]רבי אומר [2]כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה ענין למדנו מרוצח לנערה המאורסה אלא [ה]הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה נערה המאורסה [ז]ניתן להצילה בנפשו [ח]אף רוצח [ו](כו') מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור

ורוצח

מתני' אין מענין אותן. אין חייבין למנוע מהן מאכל: **מחנכין אותן.** לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירקן פירקן הוי בן שלש עשרה לנקבה וארבע עשרה לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בשתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י"ג והיא פירקה לעונשין ותינוק בי"ג ויום אחד נמלא שנת י"ד פרקו לעונשין ושנת י"ג היא שנה הסמוכה לפרקו ושנת י"ב היא שנה לפני שנה הסמוכה לפרקו: **או לפני שתי שנים.** שהיא לפני שתי שנים סמוך לפרקו דהיינו שלש שנים לפני פרקן ובגמרא פריך השתא לפני שתים דהיינו ג' שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שתים מיבעיא: **גמ' בחולה.** כחוש ותשוש כח: **אמר רב הונא בן שמונה.** לבריא שעברה שמונה ונכנסת לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוי שנת תשע ארבע שנים לפני פרקה: **ובן תשע.** לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך עשר דהיינו ג' שנים לפני פרקה מחנכין לשעות: **בן עשר.** לבריאה שעברה עשר ונכנסה לאחד עשר ובן אחת עשרה לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדאוריי' שהיא פירקן בתינוקת הבריאה והחולה שוות בו: **ורב נחמן אומר וכו'.** לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק: **תנן.** מחנכין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שתי שנים ולפני שתים דהיינו שלש בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דאמרי איכא השלמה מדרבנן כדקאמר אע"ג דלדידהו הוי חינוך הבריא ארבע שנים מצי לתרוצ' למתני' כולה בחולה וה"ק מחנכין אותו לשעות שתי שנים לפני השלמת דבריהם שהם שלש לפני השלמת דד"ת כדקאמר רב הונא דשנה עשירית מחנכין את התינוקת החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמת דבריהם שהיא בשנת י"ב לחולה דהיינו לפני שתים הסמוכים לפרק דאורייתא: **אלא לר' יוחנן קשיא.** לדידיה לא מיתוקמא מתניתין כלל דהא אמרינן השלמה מדרבנן ליכא דתימא מתני' חדא קתני כדאוקימנא איכא דרב הונא ורב נחמן ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקימנא רב חסדא נמי לא תוקמא דמתני' קתני שלש לבריא ושתים לחולה ור' יוחנן אמר שתים לבריא ואחת לחולה: **אמר לך רבי יוחנן.** לא תתני לפני שנה דמשמע שתים ולפני שתים דמשמע ג' שנים אלא אימא מחנכין אותה שנה סמוך לפרק' בחולה ושתים לבריא: **תא שמע דתנא רבה בר שמואל.** שנה או שתים כר' יוחנן ולא תני לפני שנה ולפני שתים: **לר' יוחנן ניחא.** ומוקי לה שנה לחולה ושתים לבריא: **אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא.** דהא חינוך לשעות הוא ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו ג' שנים הוי דהא אמר רב הונא בתינוקת חולה שמחנכין אותה בעשירית ובריאתא קתני גדול שבחינוכין שתי שנים: **מאי חינוך דקתני השלמה.** לדבריהם ולדידן נמי השלמה לדבריהם שתים לבריא לפני השלמה דאורייתא אחת לחולה: **מתני' עוברה שהריחה.** העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהן מסוכנין: **ע"פ בקיאין.** אם יאמרו שני רופאים שהוא מסוכן אם אינו אוכל: **גמ' כוש.** פלך תוחבין לה כוש ברוטב של אותו בשר ומוללתו: **למה נאמר בכל מאודך וכו'.** יאמר החביב שבהן וכ"ש שאינו חביב: **כי כאשר יקום.** בנערה המאורסה כתיב: **מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה.** שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה: **מה נערה המאורסה ניתן רשות.** למציל להצילה מבעילה זו בנפשו של בועל זה להורגו עד שלא בא עליה כדכתיב אין מושיע לה (דברים כב) הא יש מושיע יושיענה בכל לידי תשועה: **רוצח יהרג ואל יעבור.** אם אמרו לו הרוג חבירך ואם לאו אהרוג אותך יהרג ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן: **אף נערה המאורסה.** אם יאמרו בעול ארוסת חבירך או תיהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא ורא"יה לדבר אסתר:

ורוצח

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא. ולא מצי לשנויי דסמוך לפירקן ולהשלמת דדבריהם קאמר דסמוך לפירקן משמע פרק דגדלות י"ב שנים ויום אחד לתינוקת וי"ג שנים ויום אחד לתינוק: **מה** רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור. פירש רש"י דלא גרס תיהרג דאיהי לא מחייבא למימסר נפשיה דקרקע עולם היא ובהא ניחא הא דבסוף פ' בן סורר (סנהדרין עד:) פריך והא אסתר פרהסיא הואי ואמאי לא פריך והא ג"ע יהרג ואל יעבור אפי' בצינעא ולמאי דלא גרס תיהרג ניחא דלענין ג"ע ידע שפיר המקשה דמהני קרקע עולם אבל לענין פרהסיא דטעמא משום חילול השם לא אסיק אדעתיה דמהני ולהכי פריך והא אסתר פרהסיא הואי ומשני לענין פרהסיא נמי קרקע עולם היתה ומהני ותדע דאיהי דלא עבדה מעשה אין לה ליהרג דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה דיהרג היינו משום דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' וה"מ היכא דעביד מעשה אבל אי לא עביד מעשה כגון שרוצים להפילו על התינוק כדי להורגו ואם יעכב על ידם יהרגוהו וכל

כי

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' י סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תרטז סעיף ב:
ג [מיי' שם הלכה ט טוש"ע א"ח סימן תריז סעיף ב]:
ד [מיי' שם הלכה ח טוש"ע א"ח סימן תריח סעיף א]:
ס ה מיי' פי"ד מהל' מ"א הל' יד ופ"ב מהל' שביתת עשור הלכה ט סמג לאוין סט טוש"ע או"ח סי' תריז סעיף ב:
סא ו מיי' פ"ה מהלכו' יסודי התורה הל' ב סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנז סעיף א [רב אלפס כאן ובסנהד' פ"ח דף רעד:]:
סב ז ח מיי' פ"א מהל' רוצח הל' [ו ז] ח י סמג לאוין קסד וסמג ועשין עד:

מסורת הש"ס

א) ולפני שתים ניחא כל"ל, ב) [תוספ' פ"ד ה"ב], ג) [כריתות פא:] סנהדרין עד. פסחים דף כה., ד) [פסחים שם: סנהדרין שם. ודף עג.], ה) [פסחים כה: ושם נסמן], ו) [נ"ל ניתן להצילו בנפשו כ"ה בכל המקומות].

תורה אור השלם

1. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: דברים ו ה
2. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: דברים כב כו

גליון הש"ס

גמ' השלמה דרבנן ליכא. עיין כתובות דף נ ע"א תוס' ד"ה וכת תריסר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפני שנה לדבריהן ולפני שתים לדברי תורה אלא לר' יוחנן קשיא: (ב) שם למה נאמר בכל נפשך אלא לומר לך אם יש לך אדם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לפני שנה לדבריהן ולפני שתים לדבריהן. נ"ב פי' דלפי' הפי' דמתני' אבל מחנכין אותן לפני שנה וכו' אינו קאי על התחלת זמן של חינוך אלא קאי על המשכת זמן דעד לפני שנה של חיוב דאורייתא מחנכין ואותו זמן מדרבנן הוא לחולה ולפני שתים פי' כ"כ לפני חיוב דאורייתא מחנכין ואותן השתי שנים משלימין לדבריהן הוא לבריא: [ב] שם סמוך לפרקן פי' דמאי דקתני כתחלה שנה כו' להתחלת זמן קאי ולא מתני לפני כו' אלא אימא מחנכין סמוך לפרקן דהיינו י"א לחולה ושנתים סמוך לפרקן כגון עשר ואחד עשר לבריא ומשם ואילך משלימין מדאורייתא:

מוסף רש"י

ושפיכות דמים. כגון אמרו לו הרוג ישראל חברך ואם לאו תיהרג (פסחים כה.). למה נאמר בכל מאדך. יאמר החביב מהניהן ודיי (שם כה.). לכך נאמר בכל מאדך. לפי שלפעמים זה חביב ופעמים זה חביב, לכך הוצרכו שניהן לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך (שם) כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך (סנהדרין עד.). וכי מה ענין למדנו מרוצח לנערה המאורסה. לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש, דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה (סנהדרין עג.) והלא פירש בה אונס פטור דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד. נראה כמי שרוצה בא ללמד כאן ונמצא שהוקש כאן להיות למד מכאן, והכי קאמר ברוצח כנערה [illegible] (סנהדרין שם). ניתן להצילה בנפשו. ניתן רשות לרואה שהוא רודף אחריה שיצילנה ממנו בנפשו של רודף, כדכתיב אין מושיע לה, הא אם יש לה מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהריגתו, אם אין יכול להציל באחד מאבריו יהרגנו (פסחים שם).

רבינו חננאל

תינוקות אין מענין אותם ביום הכפורים אבל מחנכין אותן קודם שנה קודם שתים בשביל [שיהיו] רגילין במצות. אוקימנא בבריא קודם שתים. קודם שנה בחולה. דייקא מתני' כרב הונא ורב נחמן דאמרי מבן ח' ובן ט' מחנכין אותן לשעות. בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן, ובן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקות, ובתינוק בן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות, בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן. והא דתני רבה בר שמואל מחנכין אותן שנה או שנתים סמוך לפרקן, משני חינוך זה השלמה מדרבנן היא. [ו]דכוותייהו קימא לן דבתראי אינון. ואע"ג דר' יוחנן [ס"ל] דהשלמה מדרבנן ליכא, אלא שנה לחולה ושתים לבריא, מחנכין אותן לשעות ובפירקן משלימין מדאורייתא. ואקשינן עליה ממתניתין ושני ליה, כיון דהני מחמרי ואינון בתראי קימא לן כוותייהו. ותרי חינוכי הוו, דתניא איזהו חינוך, היה רגיל לוכל בשתי שעות מאכילין אותו בשלש, בשלש מאכילין אותו בארבע, והשלמה נמי דמדרבנן חינוך קרי ליה. עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתיישב נפשה. ת"ר עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב, נתיישבה דעתה מוטב, ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה. לא נתיישבה מאכילין אותה איסור עצמו, שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ופשוטה היא.

תוס' ישנים

בן שמונה בן תשע מחנכין ובתינוקת. [illegible] אין כ"ד מצווין להפרישו השתא תנוקי מחנכין אפרושי מאיסורא מיבעי ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דחינוך לא שייך אלא שיעשה מצוה ולאפרושי מאיסורא יהא (דמיוהרין) [דקרינן] הכא [חינוך] כמה שמענין אותו ביוה"כ אין זה אפרושי מאיסורא שמפרישין אותו מאיסור אלא הוא חינוך שמחנכין אותו במצות ועניתם את נפשותיכם ור"י אומר דחינוך לא שייך אלא בלב אבל באדם אחר לא שייך ביה חינוך הלכך נמי אין מוהרין להפרישו ומעשה דשלמי המלכה שישבה היא ושבעה בניה בסוכה שמא הוא נאם אב ונכנס בכך ואפילו לא היה נאם אב היתה מתכוס למצוה בעלמא. מ"ר: חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים. הקשה רבינו יצחק ורבינו יעקב על הא דאמרינן בריש כתובות (דף ג:) גבי נשואות שהיו מוסרות עצמן לפני שאסורות לבעליהן ולדרוש להו דאונס שרי ומה מועיל כי אונס שרי והיא אסירה לבעלה מ"מ יש לה למסור נפשה כדאמרי' הכא ואומר ר"ת דבעכו"ם לא שייך גילוי עריות דהא רחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים וכבהמה דמי כדאמרי' בנושאין על האנוסה (יבמות נח.) ומביא ראיה מדאמרינן פ' בן סורר (סנהדרין עד:) והא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והרי אסתר גילוי עריות איכא ומה"ט התיר רבינו יעקב בעכו"ם לאחד שבא על בת ישראל תחת בעלה וגירשה והמירה דתה ונשאה העכו"ם וחזרו ונתגיירו שניהם והתיר רבינו יעקב לעכו"ם שנתגייר לישאנה ואמר משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים ואינו אוסרתה לישראל בעלה ולא שייך בה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל והקשה לו ה"ר יצחק בר' מרדכי על זה דהא קא מתרץ דלא דרשינן להו דאונס שרי משום פרוצות שהיו נבעלות ברצון והיו אסורות לבעליהן ואיך יאסרו ע"י ביאת עכו"ם ועוד דאמרי' בפ' שני דכתובות (דף כו:) האשה שנתפסה בידי עכו"ם ע"י נפשות אסורה לבעלה ואמרי' נמי בפ"ק דמגילה (דף טו.) וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבי כך אבדתי ממך שעד עכשיו באונס עכשיו ברצון וגם נכרי פוסל בכהונה אע"ג דבהמה לא פסלה כדנפקא לן בהבא על יבמתו (יבמות נט:) ובכמה דוכתי דאין זנות לבהמה ש"מ מכל הני דביאת עכו"ם אוסרת והא דאמרינן דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם היינו דוקא לענין קורבה כדאמרינן בפרק נושאין (שם נח.) דאפילו הם תאומים דמטיפה אחת הוו חשיבי כעכו"ם ועל שהתיר לעכו"ם שנתגייר לישא אשתו קשה לרבי מדתנן בסוטה פרק ארוסה ושומרת יבם (דף כד.) ע"י כל העריות מקנין וקאמר התם (דף כו.) דלאתויי לגרשה אפילו עכו"ם מיהו אומר רבי דל"ע דלאי הוה מהני כאן טעמא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין זה הבועל שנתארסה לו אע"פ שאינו מועיל לפוטרו ממיתה כשבא על אשת ישראל ונתגייר כדאמר בפ' בן סורר (סנהדרין עא:) והך סוגיא דכתובות מפרש רבי הכי ולידרוש להו אונס שרי ואין צריכות למסור עצמן כיון דלא עבדי מעשה ולהכי לא פריך והא אסתר עריות הואי כיון דלא עבדה מעשה ומכל מקום פריך והא פרהסיא הוה הואיל ואיכא חילול השם בכך וכן פירש רש"י כאן דגרים אף גבי נערה המאורסה יהרג הבועל ואל יעבור אבל הנערה לא דלא עבדה מעשה וראיה לדבר אסתר ומפני התם אסתר קרקע עולם היתה ולכך אינה צריכה למסור עצמה וכן גבי רוצח נמי אם לא היה עושה מעשה לא הוה צריך למסור עצמו כגון שאומרים לו הנח לנו שנקחך ונשליכך על התינוק וכן בע"ז אם היו תופסים קומתו לפני ע"ז אינו חייב למסור עצמו דלא קא עביד מעשה וכן גילוי עריות אם היה מקושה כבר והכניסוהו על הנערה פטור אבל אם נתקשה חייב דאין קישוי אלא לדעת כדאמרינן בריש הבא על יבמתו (יבמות נג:) והא דפריך תלמודא בפרק מצות חליצה (שם קג.) ובנזיר (דף כג:) ובהוריות (דף י:) גבי סיסרא שבא על יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני טובתן של רשעים כו' לא בעי למימר שחייבת למסור עצמה דהא קרקע עולם היא ועוד כי זו לא היתה קושיא